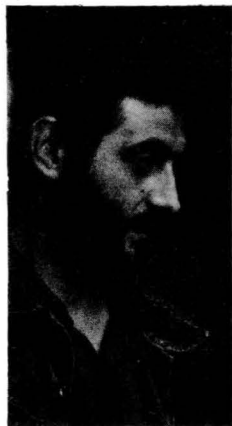

IDEI

MANIFEST INCOMPLET PENTRU TEATRUL SACRAMENTAL

Am observat repede că nu eram singurul trecător întristat de frumusețea acestei ninsori. Mulți, foarte mulți am descoperit că nu ne mai este frică de moarte. Mulți, foarte mulți am înțeles că un tanc nu poate fi oprit decât cu mâinile goale.

Apoi am recitat cu inima istoria ultimelor zile ale anului 1989: o biserică luterană a fost apărată cu piepturile copiilor, focul s-a întins și a ars pe rug inimile curate ale pruncilor iar în ziua nașterii celui ales a căzut acel Irod bicefal. Nu cu mult înainte Papa Wojtyla a binecuvântat pe unul dintre cei mai importanți conducători de popoare din toate timpurile ce are pe frunte un semn precum urma unui deget. Acest consens creștin m-a făcut să mă gândesc că Jertfa noastră are rostul răspîndirii planetare a unei Idei luminoase: Un singur Dumnezeu — o singură Religie, și astfel am aflat temeiurile unei împăcări universale sub cupola căreia ne vom înțelege întru iubire catolici, ortodocși, protestanți, mozaici, mahomedani, atei căci în marea noastră asemănare nu avem decât un singur Tată. „Secolul 21 va fi religios sau nu va fi deloc” spunea într-o clipă de profetică iluminare autorul **Condiției umane**, André Malraux.

Cum ar putea arăta teatrul acestui veac ce va să fie?

Talent se mai spune în românește și har. Etimologic ajungem la grecescul „harisma” ce semnifică „daruri”, „harisme” ce au un mare rol în zidirea trupului. Actorul ca și preotul slujește o comunitate, o duce prin har către înțelegerea sensibilă a unor sensuri, descoperă Lumea. Dar a descoperi într-adevăr Lumea înseamnă a-l descoperi și înțelege pe Dumnezeu. Ce rămîne după geniul unui actor? Nimic... Sau după săvîrșirea din viață a unui preot cu adevărat îndumnezit? Nimic... sau Totul adică Spirit. Între noi oamenii de teatru zburdă cele mai fragile desăvîrșiri, cele ale marilor artiști după care nu rămîne nimic. Actorul moare mereu dar și renaște mereu, el este continuu crucificat. Dar cum ar putea să se instituționalizeze Crucificarea? De aceea cred că într-un fel voi încerca să părăsesc teatrul ca instituție spre a mă retrace cu un grup de doritori între zidurile unei biserici părăsite unde vom căuta împreună să ne întoarcem la experiența fundamentală a teatrului, aceea a momentului an-

terior despărțirii de Cult. Știu, și alții mulți au căutat acest lucru. Grotowski, Brook poate Andrei Șerban... Pentru asta au trebuit însă să plece departe de Casa lor. Sacralul nu ți se revelează decât la o depărtare de o umbră de leagănul tău. Șerban de asta se întoarce și îl simt ca pe un fiu risipitor, bolnav de pribegie ce-și va afla Bucuria aici într-un teatru ce numai la noi se va naște. Teatrul pe care-l visez nu va fi un teatru elită. El se va sprijini în principal pe actor și pe texte profane deci capodopere ale literaturii dramatice românești și universale unde într-o formă mai mult sau mai puțin latentă există semnificații ale celor două Testamente ce de fapt sînt compendii sau comprimări coerente ale tuturor religiilor, credințelor și mitologiilor. Toate artele au căutat conștient sau inconștient să reitereze simbolul fundamental al Zidirii care este Facerea Lumii și viața lui Iisus Christos. În momentele faste, artele au tradus Sacralul în imagini profane și au menținut Adevărul și Frumosul în Lume precum Icoana lui Dumnezeu. Teatrul ce l-aș încerca aici, ar fi ca o „capcană de îngeri” deși știu că ei nu pot fi prinși, dar pot fi simțiți prin arta actorului, prin posibilitatea lui de a provoca „catharsis” cum numeau precreștinii comunicarea cu Dumnezeu. Actorul însă trebuie antrenat pentru a putea sluji în acest mod. Mă voi sprijini la început nu pe credința lui, ce poate fi adormită, ci pe talentul sau harul sau ce este înăscut nu dobindit. Școala de teatru poate cizla, dezvolta acest har, dar îl poate și usca, perverti, întuneca. Spectacolele vor fi din acest punct de vedere și niște întâlniri la care vom învăța unii de la alții, vom căuta, pe temeiurile unor principii, moduri și căi de revelare a unor metode. Nici o religie nu s-a putut dispensa de elementul spectacular conținut în chiar gestul cultural. Rugăciunea în picioare din timpul liturghiilor ortodoxe semnifică prin poziția corpului acea verticală pe care sufletul tinjește a se înălța pentru întâlnirea cu Dumnezeu. Altarul este în fapt o scenă, un loc de invocare iar cîntecul religios reprezintă trecerea iluminării din domeniul etic în sfera esteticului. Psalmii, prohodul, messele, requiemurile sînt modalități de revelare a sacralului, de căutare specifică a lui Dumnezeu în funcție de disponibilitățile individuale și cosmice. Evoluția teatrului alături de necesarii factori

In zilele imediat următoare Jertfei din decembrie, am simțit cu o violență neobișnuită că viața mea, viața noastră se va schimba fundamental. Nu era vorba numai de abolirea unei dictaturi, a unui sistem politic ce ajunsese de nesuportat: era ceva mai complicat, ceva ce parcă implica întreaga Fire. Libertatea cucerită prin singele mucenicilor am primit-o ca pe o ofrandă divină și am trăit-o atît pe orizontală cît și pe verticală. Acum verticala eliberării mă copleșește dar îmi dă și un soi de blîndă putere ce-mi organizează viața și arta. Mi-e puțin rușine: sînt fericiți! Anul trecut imediat după Crăciun a început să ningă pînă cînd petele de sînge de pe calendarurile desfigurate de șenile au devenit albe și pufoase. Zăpada era dulce și-ți provoca o iluminare răcoroasă: sensul și simplitatea împăcării. Nimic nu mă tulbura decât o nostalgică tristețe: oare de ce am supraviețuit acestei sublime Revoluții?

civilizatori a însemnat o alunecare prea dureroasă către profan. Singurul element sacral în teatrul contemporan a rămas harul oamenilor care-l înfăptuiesc, dar ei ar putea acum, printr-un minim efort de resacralizare, să-și recâștige nevinovăția pierdută, să recupereze mijloacele, rosturile și temeiurile originare ce au constatat în alcătuirea acelei scări pe care urci coborînd și cobori înălțându-te, într-o neostoită nevoie de Absolut. Teatrul sacramental ar fi cel care caută să refacă puritatea și elevația legăturii actor-spectator în modul fragilei și miraculoasei punți dintre preot și enoriași împărțâșiți. Atenția și nevoia de participare a spectatorului vor modifica matca spirituală a reprezentății împingînd spațiul scenei către orizontul ei inițial: loc de invocare. Regizorul va veghea să mențină în structura finală a spectacolului numai acele momente care sînt nimbate de reușita devoțiunii față de universul de înțelesuri ale întregului. Lucrul cu actorul va fi fondat pe principiile unei comunicări creștin spirituale ce va încerca să debaraseze interpretul de inhibițiile și acumulările profane. Sinceritatea și generozitatea, alături de toleranță, dar și de disciplina cea mai severă vor alcătui fundamentele colaborării dintre actor și regizor. Cel din urmă are rolul unui eliberator, al unui exorcist ce se salvează salvînd actorul și spectatorul de materialismul profan ce închide porțile miracolului. Improvizația va avea de asemenea un rol hotărîtor, deoarece numai ea, în condițiile unui „hazard controlat”, poate deveni cale de revelare sacramentală. Un asemenea teatru se sprijină pe o mare bucurie, — senin înțeles al fundamentelor artistice: creatorul de frumos trebuie să învețe să devină un Anonim ce va avea însă orgoliul demnității sale de erou necunoscut. Artistul e bine să înțeleagă faptul că el este doar un instrument prin care suflă un vînt înmiresmat. Cu cît acest instrument este mai perfecționat prin pricepere și vocație, cu atît urechea profană pierde mai puțin din parfumul acelor veșnice Livezi unde Dante îngăduie înfiorat Luceafărul lui Eminescu. Astfel, improvizația sau întimplarea va scoate spontan la lumină, cele necesare spectacolului după care partenerii vor pleca în căutarea unui sens pînă la pulverizarea sa în amănunțimea și perfecțiunea demonstrației. Actor și regizor își fac propuneri pe care apoi le controlează prin gradul de utilitate față de Sensul întregului. Realizarea unui asemenea spectacol implică etapele unei inițieri. Se pornește de la un text valoros ce presupune bineînțeles o anume calitate a elemen-

tului conflictual dramatic imitînd într-un fel planul cosmic alcătuit pe scindarea împăcărilor, pe opoziție și dramă, singurele momente în care Lumina se poate desconta de întuneric. Regizorul colindă infinitul lucrării întîi singur, apoi cu din ce în ce mai mulți, spre a afla o ieșire dar și o mintuire personală. Actorul intrupează căutările tuturor, suferă toate nostalgiile și resimte cu emoție toate claustrările legate de sufocarea generată de lipsa aerului înțelegerii. Ieșirea din Labirint este vătămătoare dar purificatoare căci ne apropie de moarte pe noi, ca meșteri, cu încă o vindecare. Miracolul nu se poate reitiera la infinit. Spectacolele vor avea o serie scurtă, meritînd a fi oprite ori distruse ori de cîte ori a sosit momentul periculos de ieșire din durată prin tehnică sau înghețare. Aceste spectacole vor ținti către statutul unor epifanii față de care apropierea publicului va fi făcută cu oarecare precauție. Rostul criticii teatrale va fi acela de a facilita această apropiere, căci demersul fundamental al criticului în fața unei opere de artă este să inițieze nu să explice și să judece miracolul cum încă se mai întîmplă la noi și aiurea. Teatrul sacramental este un teatru deschis dezbaterii, provocator și primitiv ori intens simbolic, dar întotdeauna simplu, adresîndu-se nu elitei, ci mulțimii celei mai diverse adunată însă sub o singură smerenie: asistă la un moment de nostalgie sacramentală, nu la o clipă de desțindere efemeră.

Cred cu tărie că aceste experiențe teatrale se pot întemeia pe actualul pămînt românesc ce biserica îl numește deja atît de dulce: „Grădina Maicii Domnului”. Acum puțin timp, într-o noapte la Mănăstirea Plumbuita, un tînăr călugăr mi-a înmînat un manuscris spunîndu-mi după cîteva ore de conversație aprinsă: „Ți-l dau pentru că mi-ai vorbit despre acest text fără să-l fi citit!” Era profeția lui Sundar Singh, făcută acum mai bine de trei decenii, despre devenirea României ca „țară sfîntă”, loc de întîlnire și împăcare a tuturor credințelor și naționalităților.

DOMINIC DEMBINSKI

25 martie 1990, Buna vestire

COUPE

Un tren pentru UNITER

Televiziunea ne-a oferit, într-o binevenită reluare, un mai vechi medalion dedicat actriței Clody Bertola. După ce valul nostalgiei s-a retras, lăsînd să se sedimenteze în noi imaginile — tulburătoare vibrație a dialogului dintre protagonistă și Liviu Ciulei, secvențe în care învia superb tinerețea unora dintre partenerii ei, deveniți între timp „monștri sacri” — am încercat să regîndesc filmul din perspectiva unei generații care n-a văzut acele mari spectacole (Cum va place, Sfînta Ioana. Un tramvai numit dorință) și n-a cunoscut arta acestei actrițe. Presupun că întîlnirea cu un mod de a face teatru care (din păcate) nu se mai practica azi pe nici o scenă românească va fi constituit pentru mulți dintre ei o revelație, în ce privește capacitatea, practic înfînită, a actorului de a-și cizela creația. Într-adevăr, o interpretare emanînd dintr-o extraordinară tensiune launtrică, exprimată, paradoxal, ca o „stare de grație”, rafinamentul unor înfîntesimale variațiuni de nuanță, particularități de ton, de gest, alcătuit un stil de joc diafan ca o aripă de fluture, fac din acest document extras din filmoteca Televiziunii un argument în favoarea genului. Asemenea documente există însă doar cîteva, prea puține, realizate cam cu două decenii în urmă, cînd lucrul acesta era (încă) posibil, și păstrate datorită unor redactori care, în poșta împrejurarilor potrivnice culturii (alte valoroase filme au fost șterse, pentru a se recupera pelicula!), aveau conștiința profesiei lor.

Un tren, trenul timpului care zboară, va trebui deci luat din mers, pentru că momentele de artă datorate stelelor care strălucesc acum pe firmamentul scenei să nu alunece și ele în uitare, cum s-a întîmplat ireparabil din păcate, cu majoritatea creațiilor importante din ultimii ani. În eventualitatea că se va mobiliza din nou în acest nobil scop, e totuși puțin probabil că Televiziunea, singură, va izbuti să cuprîndă tot ceea ce merită să fie fixat. Poate că inițiativa coordonatoare ar reveni de drept proaspăt înființatului compartiment de documentare la UNITER, cu concursul Uniunii Cineaștilor și al facultăților de regie teatru și regie film ale IATC; astfel de medalioane, luate dintr-o perspectivă creatoare originală și modernă, ar putea deveni teme de concurs, scurt-metraje de debut sau de examen contribuind la întemeierea unui fond de (s-o numim astfel) „cinematoteca teatrală”, adevărată memorie vie a teatrului românesc. □ I.P.

